

Экскурсиянаң палғалыстығ чоохтазығлар

1. Улуғ Салбых күргені — Хакасияның иң килкім археология хумартхызы полча. Ағбаннаң андар 70-ға чағын километр парарға кирек.

Иң пастап Салбых күргенінеңер ученай Герард Фридрих Миллер 1739 чылда «Пастағы академической экспедиция» тузында пасча.

Пастағы хазығ тоғыстарны Москвадаң килген экспедиция паза ХакНИИЯЛИнің (Хакасиядағы тіл, литература паза тархын наука паза істезігліг институтының) экспедициязы 1954-1956 чылларда иткеннер. Ол экспедициянаң устаан археологи С.В.Киселев. Хазығлар алнында пу төңнің пөзии 12 метрге чағын полған.

Пу Салбых күргенні археологтар «Ханнар ойымы» («Долина царей») тіп адапчалар. Улуғ Салбых күргенінең пасха чазыда онар километр ырах пасха даа күргеннер (иліге чағын) парлар, че иң улуғ Салбых күргені полча. Ол IV-V чүс чыл мының алнында пүдірілтір.

Андағ килкім тастарның (50-70 тонна көдірімніг) пу чазызар нименең алылғаннары сағамғы тусха читіре пілдістіг нимес. Пулуңнарда паза пулуңнарның прай саринда улуғ обаалар чирге кире хазыл парғаннар, прай 23 га (пөзии 6 метрге читіре).

2. Чоохтазығ пүдіреріне кирек чоохтағлар.

Піске экскурсия чоохтас пиріңердек.

Экскурсия хайди иртерін чоохтап пиріңердек.

Піс пілчебіс. Хакасияда хас-пурунғы археология хумартхылары уғаа көп.

Піс оларның хай піреезін көріп аларға сағынчабыс.

Хакасияның чазыларында төреміл күргеннер учурапчалар, оларның піреезінде ибіре тастар турғызылған поладыр.

Пірее күрген көріп аларға чарир ба?

Чарир. Салбыхсар чөр килерге чарир.

Хазылған күргеннердең ол иң килкімі (улии).

Пурунғы хакастарның пічии пар полған. Олар хайаларда, тастарда паза ағзахтарда

пазылған полғаннар.

Ол пічіктіг тастар хайда пар?

Пічіктіг тастар Минсуғдағы паза Ағбандағы музейлер чыындызында тудылчалар.

Хакасиядаң пасха пічіктіг тастар Тува паза Моол чирінде табылғаннар.

Ағбандағы краеведение музейінде поларбыстар.

Краеведение музейінде археология табығларының чахсы чыындызы паза этнография пөлігі пар.

Ағбан городта Илбек Ада чаада чат халған чаачыларға турғызылған хумартхы тас пар.

Паза хайдағ выставка, музейлерні көріп аларға сірер піске чөп пирерчіксер?

Көзідіг хайда парча?

Ырах нимес. Чазағ пар килерге чарир.

Көзідіг хақан азылча?

Хакастарның тархынынаңар, кибірлерінеңер материаллар хайдағ музейде чыыл парғаннар?

Хакасияның краеведение музейінде паза Минсуғдағы Н.М. Мартьяновтың адынаң музейде.

Минусинск

3. «Хакасияның алтын чүстүгі» презентацияны көрері. .

4. Салбых күргеннең танызары. <https://okonuz.blogspot.com/2018/07/buyuk-salbk-kurgan.html>

Prof.Dr. Yaşar Çoruhlu

Hakasya'daki Büyük Salbık Kurganı, yine bazı araştırmacılarca MÖ VI-III tarihleri arasından İskit kurganlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak diğer birtakım kurganlar gibi Büyük Salbık Kurganı da Tagar kültürü çerçevesine ve Proto-Türk olan Ting-linglere (Okunuşu Dinlin) ait olarak kabul edilmelidir. MÖ IV-III yüzyıllarda bu bölgede yaşadığı Çin kaynaklarında vurgulanan Ting-ling toplulukları veya devleti Türkçe dilli halklardan biriydi.

Orta Yenisey bölgesi, imparatorluklarının yöneticilerinin kurganlar altına gömüldüğü yer olduğundan Çar Vadisi (yani Mısır'daki gibi krallar vadisi olarak isimlendirilmiş) olarak adlandırılan Salbık Vadisi'nin orta kesiminde bulunan Büyük Salbık Kurganı yaklaşık olarak MÖ VI-V . yüzyıllara

ait olup ilk yapıldığı zamanlarda 25-30 m yüksekliğinde bir piramit idi. Üzerindeki toprak setin çapı, özgün durumunda 100 metreden daha büyüktü. Ancak modern dönemlerde piramit çökmüş ve 12 metreye kadar inmiştir.

4. Салбых кӱргеніненер видеоны көрері. <https://www.youtube.com/watch?v=obmxnjTzUIc>

Тузаланчаң литература

1. Хакасско-русский словарь = Хакас-орыс сӱстӱк. – Новосибирск: Наука, 2006. – 1114 с.
2. Анжиганова О.П., Субракова О.В., Топоева Л.С. Русско-хакасский разговорник = Орыс-хакас чоохтазыҕ. – Абакан: Хакасское отделение Красноярского книжного издательства, 1989. – 186 с.
3. Ekrem Arıkoğlu. Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük. Ankara: Akçağ Yay.
4. <https://www.youtube.com/watch?v=obmxnjTzUIc>
5. <https://okonuz.blogspot.com/2018/07/buyuk-salbk-kurgan.html>